

Amersfoort, 26-09-2023

Aan: De Vaste Kamercommissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Kopie: De minister van PO en VO en de minister van OC&W

Betreft: zorgen over de middelen passend onderwijs voor hoogbegaafden

Aanleiding: drie mogelijke scenario's ombuigingslijst 2023 van Ministerie van Financiën

Appendix: Deelanalyse situatieanalyse: HB thuiszitters in het VO in NL

Hooggeachte leden van de Vaste Kamercommissie OC&W,

Naar aanleiding van de ombuigingslijst d.d. 01-08-23 waarin het Ministerie van Financiën een overzicht geeft van mogelijkheden om uitgaven te verlagen, vragen wij namens HB-scholen uw aandacht voor het volgende.

Drie mogelijke scenario's voor verlaging middelen hoogbegaafden in ombuigingslijst

In de lijst ombuigingen staan drie mogelijke scenario's voor een kostenbesparing op de middelen hoogbegaafden door huidige bestaande middelen (deels) terug te draaien (tabel 10 punt 11a, 11b en 11c van de lijst ombuigingen 2023). HB-scholen heeft hier grote zorgen over, zowel betreffende de gevolgen voor het sociaal-emotioneel welbevinden en de onderontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen, als de financiële consequenties (kostenverhoging in plaats van -verlaging op nationaal niveau) van elk van deze drie scenario's.

Niet alleen zullen deze maatregelen leiden tot meer schrijnende gevallen van thuiszitters¹ en het vergroten van kansengelijkheid door het niet publiek bieden van passend onderwijs, maar ook netto leiden tot een jaarlijkse kostenverhoging van 45-185 mln euro (in plaats van een besparing van 25 mln euro), afhankelijk van het gekozen scenario. Deze brief is tot stand gekomen in inhoudelijke samenwerking met Loek Zonnenberg – auteur van de situatie-analyse voltijd hoogbegaafden primair onderwijs in Nederland en voormalig partner (vennoot) van McKinsey & Company.

Situatie passend onderwijs voor (hoog)begaafden

De uitgangssituatie voor passend onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen (hiermee wordt de ongeveer 2,5% leerlingen met een IQ van ongeveer 130 of hoger en niet de groep van ongeveer 7,5% begaafde leerlingen met een IQ van ongeveer 120-129 bedoeld) is al lange tijd zeer zorgwekkend:

- Er zijn in Nederland circa 15.000 geregistreerde thuiszitters.² Door het ontbreken van een dekkend passend onderwijsaanbod voor hoogbegaafden is 25-40% hiervan hoogbegaafd.³ Er is landelijk bij lange na geen dekkend aanbod van scholen met een

¹ Verschillende recente onderzoeken tonen dat dit vaak zeer schrijnende gevallen zijn: sociaal geïsoleerde en doodverveelde kinderen die ten einde raad depressief thuiszitten met soms zelfs suicide tot gevolg.

² [Thuiszitters tellen, Oudervereniging Balans \(2020\)](#). Het aantal geregistreerde (bekende) thuiszitters is 3 maal zo hoog als het aantal dat in de politiek en media de ronde doet. Het aantal werkelijke thuiszitters ligt waarschijnlijk een stuk hoger a.g.v. niet geregistreerde, 'verborgen' thuiszitters.

³ Op basis van verschillende onafhankelijke onderzoeken lijkt het aantal hb-leerlingen in het PO dat 'thuiszit' ongeveer 1,5 à 2,5 duizend te zijn. Dit is 4-7% is van de hb-populatie in het PO, maar 25-40% van de PO thuiszitters (bron: [situatie-analyse 2022](#), schema 6a en 6b).

voltijd hb-voorziening (HB-scholen) en de weinige bestaande hb-voorzieningen (momenteel zijn er nog ongeveer 100 over in Nederland voor ongeveer 5000 van de 37 000 hoogbegaafde leerlingen in het po) die er zijn vallen om. Gelden bedoeld voor een passend hb-onderwijsaanbod komen niet bij hb-voorzieningen terecht, maar voornamelijk bij het plusklasaanbod in regulier.⁴

Maar er waren in recente jaren positieve ontwikkelingen:

- De afgelopen twee jaar heeft uw Commissie en de Tweede Kamer, naar aanleiding van bovengenoemde situatieanalyse en onze brandbrief, bij de toenmalige minister van po en vo erop aangedrongen dat er een volledig dekkend passend onderwijsaanbod moet komen voor hoogbegaafden⁵, inclusief voltijd hb-onderwijs. Daarmee wil de Kamer het aantal thuiszitters, waarvan een groot deel hoogbegaafd is, terugdringen (tot liefst nul).
- Dit resulteerde - na uitvoerige consultatie van landelijke stakeholders, waaronder HB-scholen, de auteur van de situatie-analyse en onderbouwd met wetenschappelijk onderzoek - in een plan van aanpak hoogbegaafdheid waarin de toenmalige minister heeft aangegeven dat *het aanbod wordt verbeterd, bestendigd en uitgebreid waar nodig. Om te komen tot een goed dekkend en passend onderwijsaanbod voor alle leerlingen, ook voor hoogbegaafde leerlingen.* Daarnaast is op 9 december 2022 het amendement M. Paul en P. van Meenen unaniem, met 150 stemmen voor, aangenomen. Dit amendement voorziet in 9,5 mln euro voor de huidige voltijd hoogbegaafdheidsvoorzieningen om te voorkomen dat nog meer van deze hb-scholen omvallen.

Investeren in voltijd hb-onderwijs in parallelle groepen naast regulier onderwijs bespaart juist significant kosten op nationaal niveau:

- Het ministerie van financiën geeft in hun brief aan dat gedifferentieerd lesgeven al onderdeel uitmaakt van de reguliere competentie eisen en bijbehorende reguliere middelen. Het onderzoeksrapport van de inspectie maakt in haar rapport monitor leskwaliteit PO duidelijk, vooral als het gaat om aspecten van instructie, afstemming op verschillen tussen leerlingen en het stimuleren van zelfregulerend leren het onderwijs in Nederland nog lang niet voldoet.⁶ Vooral hoogbegaafde leerlingen zijn daar de dupe van. Dit zorgt dat veel kinderen onnodig thuiszitter worden. Daarnaast hebben hoogbegaafde en uitzonderlijk hoogbegaafde leerlingen sparring partners nodig. Daar ontbreekt het veelal aan.
- Uit de situatieanalyse (dat o.a. een data gedreven onderzoek onder ouders en verzorgers van ongeveer 550 hb po leerlingen op 12 verschillende scholen met voltijd hb-voorzieningen bevat) bleek dat voltijd hb-voorzieningen thuiszitters voorkomen. Bij het ontbreken van voltijd hb-voorzieningen als onderdeel van een dekkend passend onderwijsaanbod voor hoogbegaafden, komt ongeveer 50% van de hb-leerlingen in het po thuis te zitten. Dit zijn ongeveer 2.500 extra thuiszitters, alleen al in het po. Daarbovenop komen nog de extra thuiszitters in het vo. De kosten van een thuiszitter zijn ongeveer 80k euro per jaar.⁷ Dus bijvoorbeeld bij geen voltijd hb-voorzieningen in

⁴ Zie bvb [Factsheet en KPI's hb-scholen](#), voorjaar 2023.

⁵ Een totaal dekkend aanbod van regulier, aangepast regulier (plusklassen en andere interventies), ontwikkelplekken (thuiszitters en kinderen die nog niet schoolbaar zijn) en preventief en curatief voltijd hb-onderwijs. Dekkend is 150 voltijd hb-plekken per 10.000 leerlingen in ieder SWV (zie: [Concrete Handreikingen uit de PO-praktijk voor het plan van aanpak hoogbegaafdenonderwijs](#)).

⁶ Zie bijvoorbeeld: <https://clu.nl/staat-van-het-onderwijs-2023-leskwaliteit-onder-de-maat/>

⁷ Volgens Oudervereniging Balans geeft de kindombudsman aan dat de jaarlijkse maatschappelijke kosten variëren van € 51.000 tot € 90.000-100.000 per thuiszittend kind. In de situatie-analyse is gecorrigeerd voor 5 jaren inflatie; € ~80.000 per jaar gebruikt.

het dekkend aanbod, zou alleen al het aantal hb po thuiszitters oplopen met ongeveer 2.500, met ongeveer 140 mln euro jaarlijkse extra maatschappelijke kosten tot gevolg (bron situatie-analyse).

- Ook bleek uit de situatieanalyse dat 90% van de leerlingen op voltijd hb-voorzieningen eerst was vastgelopen in het reguliere onderwijs (veelal met plusvoorziening), omdat er problemen waren ontstaan op het gebied van zowel leren als sociaal-emotioneel welbevinden die niet binnen het reguliere onderwijs konden worden opgelost. Na overstap naar een voltijd hb-voorziening leefde meer dan 95% op deze twee gebieden weer op. Een oplossing binnen het regulier, zoals het ministerie van Financiën noemt, is dus voor een zeer aanzienlijk deel van de hoogbegaafden (de ~2,5% leerlingen met een IQ van 130 of hoger) aantoonbaar niet een oplossing, ook niet als een plusvoorziening aanwezig is.
- Uit het SEO-onderzoek naar de langetermijneffecten van voltijd hb⁸, bleek dat hb-leerlingen die op hb-scholen in het po hebben gezeten sneller hun middelbare schoolperiode doorlopen. Dit betekent dat een hb vo-leerling die niet op een po voltijd hb-voorziening heeft gezeten minimaal een jaar langer over zijn vo opleiding doet. Het verschil is 6 procentpunt. Bij geen po voltijd hb-voorzieningen, zal dus ongeveer 6 procent van deze 5000 leerlingen een jaar langer over het po doen wat – rekenend met een vo lumpsum van 8 duizend euro per leerling – zal leiden tot een directe vo kostenverhoging van 2,4 miljoen euro en het mislopen van een jaar aan belastinginkomsten – geschat op ongeveer 7,5 miljoen euro - doordat deze groep een jaar later de arbeidsmarkt zal betreden. Dus in totaal een kostenverhoging van ongeveer 10 miljoen euro per jaar.
- Bovendien: “*continue en structurele financiering voor (hoog)begaafde leerlingen is van belang om het aanbod passender te maken en te borgen.*”⁹ Een lappendeken aan incidentele gelden en een zwalkend beleid zorgen voor een enorme verspilling van publiek geld.

Juist een kostenverhoging ten gevolge van de voorstellen ombuigingslijst

Het Ministerie van Financiën heeft echter in de ombuigingenlijst drie varianten staan om hb-gelden terug te draaien. In plaats van een kostenbesparing, leidt dit netto tot 45-185 mln euro jaarlijks meer kosten afhankelijk van de gekozen variant:

- Variant 1: Aanvullende bekostiging voor hoogbegaafden: samenwerkingsverbanden meer mee laten betalen (Tabel 10, ombuiging 11a)
 - o Omschrijving door Ministerie van Financiën: “*Samenwerkingsverbanden meer mee laten betalen (-7 miljoen euro): De samenwerkingsverbanden passend onderwijs leveren voor 50 procent cofinanciering voor deze bekostiging. In deze optie wordt de cofinancieringseis verhoogt naar 75 procent, waardoor er 25 procent van de rijksbijdrage bespaard kan worden.*”
 - o Geraamde jaarlijkse besparing op termijn: 7 miljoen euro.
 - o In dit scenario zal ongeveer 25% van de huidige hb-voorzieningen verdwijnen.
 - o Hierdoor komen er ongeveer 625 po hb thuiszitters bij, dus 625 x 80k = 50 mln euro meer jaarlijkse maatschappelijke kosten.

⁸ De Graaf, D., Bussink, H., Schils, T., & Houkema, D. (2022). [Voltijdshoogbegaafdheidsonderwijs, een analyse van de langetermijneffecten: SEO-Rapport](#). NRO.

⁹ “Steeds maar tijdelijke subsidies en projecten maken het onmogelijk om initiatieven te borgen, brengen de continuïteit in gevaar, verhinderen de nodige specialistische hulp en maken initiatieven veelal persoonsafhankelijk. Financiering is voorwaardelijk voor de maatregelen in dit rapport.” Uit: [Optimale ontwikkelingskansen, ook voor \(hoog\)begaafde leerlingen, Oberon, 2022](#).

- o Hierdoor nemen de kosten in het vo en door het mislopen van belastinginkomsten toe met 2,5 mln euro (25% van 10 mln euro).
 - o Dit zal dus leiden tot een **netto kostenverhoging** op nationaal niveau van ongeveer **45 mln euro**.
- Variant 2: Aanvullende bekostiging voor hoogbegaafden: terugdraaien van de intensivering uit het Coalitieakkoord Rutte IV (Tabel 10, ombuiging 11b):
 - o Omschrijving door het Ministerie van Financiën: *“Terugdraaien van de intensivering uit het Coalitieakkoord Rutte IV (-14 miljoen euro): In het Coalitieakkoord Rutte IV is de aanvullende bekostiging per 2024 structureel verdubbeld. In deze variant wordt deze intensivering weer teruggedraaid.”*
 - o Geraamde jaarlijkse besparing op termijn: 14 miljoen euro.
 - o In dit scenario zal ongeveer 50% van huidige hb-voorzieningen verdwijnen.
 - o Hierdoor komen er ongeveer 1250 po hb thuiszitters, dus $1250 \times 80k = 100$ mln euro meer jaarlijkse maatschappelijke kosten.
 - o Hierdoor nemen de kosten in het vo en door het mislopen van belastinginkomsten toe met 5 mln euro (50% van 10 mln euro).
 - o Dit leidt dus netto tot een **netto kostenverhoging** op nationaal niveau van ongeveer **90 mln euro**.
 - Variant 3: Aanvullende bekostiging voor hoogbegaafden: volledig afschaffen
 - o Omschrijving door het Ministerie van Financiën: *“Volledig afschaffen (-28 miljoen euro): Hiermee wordt de gehele aanvullende bekostiging afgeschaft.”*
 - o Geraamde jaarlijkse besparing op termijn: 25 miljoen euro.”
 - o In dit scenario zullen vrijwel alle huidige hb-voorzieningen verdwijnen.
 - o Hierdoor komen er ongeveer 2500 po hb thuiszitters, dus $2500 \times 80k = 200$ mln euro meer jaarlijkse maatschappelijke kosten.
 - o Hierdoor nemen de kosten in het vo en door het mislopen van belastinginkomsten toe met 10 mln euro.
 - o Dit leidt dus netto tot een **netto kostenverhoging** op nationaal niveau van ongeveer **185 mln euro**.
 - o Daarnaast zullen voltijd hb-voorzieningen alleen nog privaat beschikbaar zijn (bij bijvoorbeeld instituut Blankenstein) voor hb-leerlingen van rijke ouders.

Een volledig dekkend aanbod, inclusief voltijd hb voorzieningen, bespaart kosten

Om te besparen op de huidige jaarlijkse kosten van 360 mln euro die gemaakt worden, omdat ongeveer 4,5 duizend hb leerlingen in het po en vo samen thuiszitten - ongeveer 2 duizend in het po en 2,5 duizend in het vo (zie Appendix) - is een dekkend aanbod voltijd hb-aanbod nodig in het po en vo. Volgens de berekeningen van de auteur van de situatie-analyse zou dit mogelijk moeten zijn voor jaarlijks 110-160 mln euro. Hiermee wordt dan netto 200-250 mln euro jaarlijks bespaard én worden tevens ongeveer 4,5 duizend veelal schrijnende gevallen van thuiszitters voorkomen.

Samenvattend: de voorgestelde maatregelen in de ombuigingslijst om hb-subsidies terug te draaien, leiden netto tot 45-185 mln euro extra jaarlijkse kosten in plaats van een besparing van 25 mln euro. Wij vragen om een streep te zetten door alle drie de varianten om de middelen voor hoogbegaafdenonderwijs te verlagen, zoals voorgesteld door het Ministerie van Financiën in de ombuigingslijst 2023, en juist jaarlijks 110-160 mln euro in voltijd hb-onderwijs po en vo te investeren waarmee netto 200-250 mln euro jaarlijks bespaard kan worden én tevens ongeveer 4,5 duizend veelal schrijnende gevallen van thuiszitters worden voorkomen.

Tot slot: investeren in een totaal dekkend aanbod van passend onderwijs voor (hoog)begaafden is investeren in onze kenniseconomie. Dit heeft veel impact op het levensgeluk en welzijn van deze leerlingen, waardoor zij hun talenten optimaal

ontwikkelen en de uitdagingen van de toekomst als de energietransitie, klimaat en gezondheidszorg kunnen helpen oplossen.

Namens de samenwerkende directeuren en ouders van HB-scholen,

Marjolein Kraal
Directeur Da Vinci Eemland,
coördinator HB scholen
Amersfoort

Priscilla Oud Deinum
Directeur BS de Beekvliet
Velserbroek

Barbara Beers
Adjunct KC de Kloostertuin
Assen

Gerritje Snip

Coördinator Nova OBS Anne Frank
Leiden

Tanja de Ruijter
Rector SG Huizermaat
Huizen

Chelsea O'Brien en Bart Smoors
Talentcoördinatoren Huizermaat
Huizen

Elvin Willemsen
Directeur Leonardo
Harderwijk